

Пасько Катерина Миколаївна
доцент кафедри психології
Сумський державний педагогічний
університет імені А.С.Макаренка
кандидат філософських наук, доцент
м. Суми

МОТИВАЦІЯ ВИБОРУ ПРОФЕСІЇ УКРАЇНСЬКИМИ ТА ІНОЗЕМНИМИ СТУДЕНТАМИ

У статті здійснено аналіз поняття «мотивація» та «професійна мотивація», висвітлено основні стадії процесу мотивації, визначено характерні особливості мотивації вибору професії українськими та іноземними студентами. Обґрунтовано важливість професійної мотивації на стадії здобуття професійних знань.

Ключові слова: мотивація, професійна мотивація, студенти, культурні особливості мотивації вибору професії.

Постановка проблеми. На етапі стрімких перетворень національної освітньої системи, проблема професійної мотивації набуває особливого значення. Ставлення до майбутньої професії, мотиви її вибору є вагомими факторами, що обумовлюють успішність професійного навчання і подальшої професійної діяльності. Досягненню професійної майстерності сприяє мотиваційний компонент, який забезпечує перетворення знань, умінь і навичок на засоби особистісного та професійного зростання. Мотивація займає провідне місце у структурі поведінки особистості і є одним із основних понять, які використовуються для пояснення рушійних сил, діяльності в цілому.

Проблема професійної мотивації молоді висвітлена в працях О. Аношкіна, О. Анцелевіч, В. Асєєва, А. Вербицького, С. Зенкіної, І. Зимньої, Є. Клімова, І. Кусовської, А. Маркової, Т. Матис, В. Немкіна, А. Реана, Н. Тализіної та ін. Над проблемою професійного вибору та мотивації працювали Л. Божович, Е. Зеєр, Є. Ільїн, Є. Клімов, І. Кон, Г. Крайг, В. Мерлін, К. Платонов та ін. Особливості мотивації вибору професії вітчизняними та іноземними студентами висвітлені у роботах С. Адеріту, Л. Верьовкіна, Л. Єлфутіна, С. Карєлова та ін. При цьому проблема крос-

культурних особливостей мотивації вибору професії залишається недостатньо вивченою, що обумовлює актуальність даної теми.

Виклад основного матеріалу. Складність і суперечливість вивчення процесу мотивації пояснюється тим, що різні вчені мають власний погляд на зазначену проблему, кожен по-своєму трактує зміст даного процесу та його структуру.

Згідно психологічного словника [6, с. 164], мотивація (від lat. «Movere») – спонукання до дії; динамічний процес фізіологічного та психологічного плану, що керує поведінкою людини, визначає її спрямованість, організованість, активність і стійкість; здатність людини через працю задовольняти свої потреби.

Крім розкриття поняття, важливим є розуміння самого процесу мотивації. Згідно концепції А. Маслоу, у вигляді певної схеми можна презентувати даний процес, що включає 6 основних стадій. Безумовно, такий розгляд мотиваційного процесу носить досить умовний характер, оскільки в реальному житті немає настільки чіткого розмежування. Однак для з'ясування того, як відбувається процес мотивації, визначення його логічної побудови і виокремлення складових частин, може бути прийнятна і корисна нижче наведена модель (Рис. 1.).

Згідно презентованої моделі, перша стадія – є виникнення потреб. Потреба проявляється у вигляді того, що людина починає відчувати, що їй чогось не вистачає. Виявляється вона в конкретний час і починає «вимагати» від людини, щоб та знайшла можливість і зробила певні кроки для усунення самої потреби. Безперечно, потреби можуть бути різноманітними. А. Маслоу поділяє їх на умовних п'ять груп: 1) фізіологічні потреби; 2) потреби у безпеці; 3) соціальні потреби; 4) потреби у повазі; 5) потреби у самореалізації [5, с. 152].

Друга стадія – пошук шляхів усунення потреби. Якщо потреба виникла і створює проблеми для людини, як наслідок, особа починає шукати можливості

усунення потреби: задовольнити, придушити. Виникає гостра необхідність «що-небудь зробити».

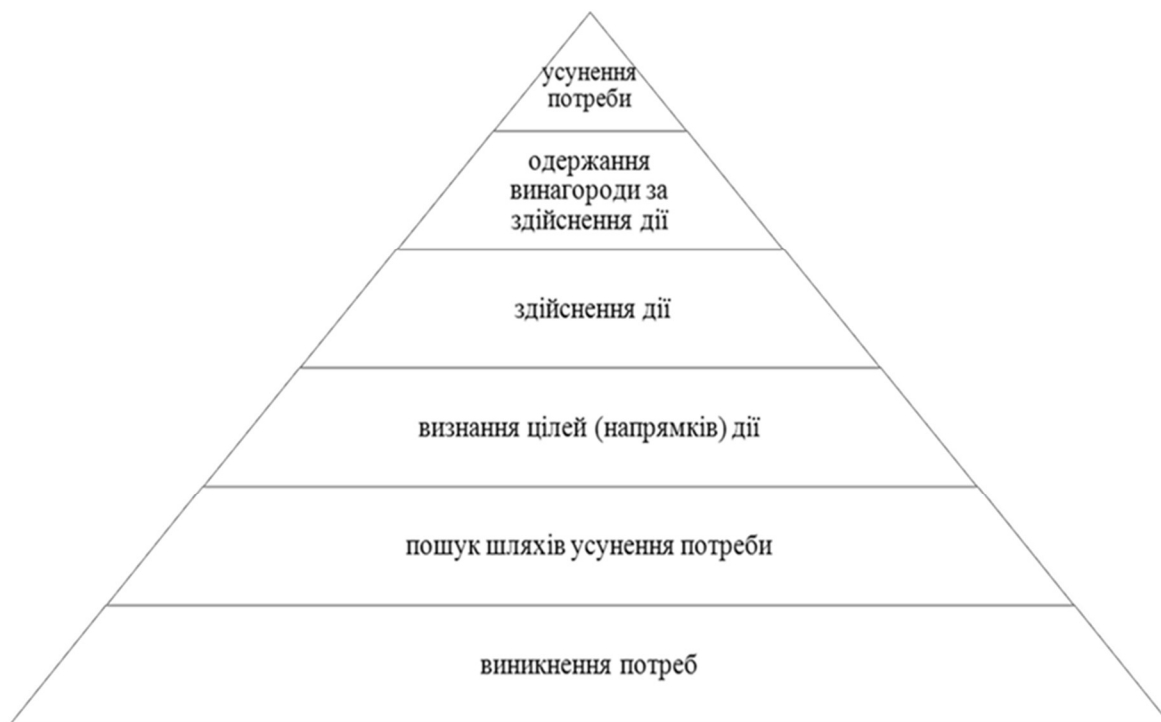

Рис. 1. Модель процесу мотивації

Третя стадія – визначення цілей (напрямків) дії. Людина фіксує, що і якими засобами вона має робити, чого домогтися, що одержати для того, аби усунути потребу. На даній стадії відбувається узгодження індивідом чотирьох моментів:

- що я повинен одержати, щоб усунути потребу;
- що я повинен зробити, щоб одержати те, чого бажаю;
- якою мірою я можу домогтися того, чого бажаю;
- наскільки те, що я можу одержати, зможе усунути потребу.

Четверта стадія – здійснення дії. На даній стадії людина витрачає зусилля для того, щоб здійснити дії, які повинні надати їй можливість одержання того, що забезпечить усунення потреби. Оскільки процес роботи здійснює зворотний вплив на мотивацію, то на цій стадії може відбуватися коригування цілей.

П'ята стадія – одержання винагороди за здійснення дії. Здійснивши певну роботу, людина безпосередньо одержує те, що вона може використовувати для

усунення потреби. На даній стадії з'ясовується те, наскільки виконання дій дало бажаний результат. Залежно від цього відбувається послаблення, збереження або посилення мотивації до дії.

Шоста стадія – усунення потреби. У залежності від ступеня зняття напруги, викликані потребою, а також від того, чи викликає усунення потреби послаблення або посилення мотивації діяльності, людина припиняє діяльність до виникнення нової потреби або продовжує шукати можливості здійснення дії щодо її усунення [2, с. 59].

Отже, під мотивацією розуміють чинники, що викликають активність особистості і визначають її спрямованість. Мотивація обумовлює поведінку та діяльність, і здійснює значний вплив на професійне самовизначення, на задоволеність людини своєю працею [1, с. 31]. Професійна мотивація – це дія конкретних чинників, які обумовлюють вибір професії і тривале виконання обов'язків, які пов'язані з означеною професією. Актуальність питання мотиваційних факторів та їх впливу на обрання професії пояснюється з одного боку тим, що індивідуальні характеристики (установки, потреби, інтереси, рівень досягань, особливості інтелекту) значно впливають на вибір професій.

Перш ніж обрати своє робоче місце, людина обирає те місце в житті, яке вона б хотіла зайняти, вступаючи до тієї чи іншої професійної групи, навчального закладу і те становище (матеріальне, соціальне, службове), якого вона хотіла би досягти завдяки своїй діяльності. Найбільше значення набувають ті компоненти життєвого плану, реалізація чи досягнення яких виявляється обумовленою вибором професії, що надає їм значення мотивів [4, с. 57].

Е. Зеєр запропонував, ґрунтуючись на відмінності потреб особистості, професійні мотиви поділяти на дві групи: матеріальні та духовні. Так, до матеріальних мотивів відносяться: розмір заробітної платні, умови праці, місцезнаходження навчального закладу, житлове забезпечення. До духовних мотивів професійної діяльності належать: соціальна значущість праці, можливість самовдосконалення і реалізації своїх здібностей, схильність до

діяльності, інтерес до неї [3, с. 7]. Є. Павлютенков виділяє: соціальні, моральні, етичні, пізнавальні, творчі, мотиви пов'язані зі змістом праці, матеріальні, престижні та утилітарні мотиви вибору професії [7, с. 59]. Слід зазначити, що у структурі мотивації професійного самовизначення виділяють внутрішні і зовнішні по відношенню до процесу і результату праці мотиви професійного вибору (Є. Головаха, С. Заліська).

До структурних компонентів мотивації професійного самовизначення відносять такі групи мотивів: мотиви вибору професії і місця навчання, мотиви навчання і вибору місця роботи, а також усвідомлення і вивчення здібностей і особистісних якостей, необхідних для освоєння даної професії. Професійний вибір є проміжним результатом процесу професійного самовизначення. Структура мотивації професійного самовизначення індивідуальна для кожного суб'єкта певної діяльності, проте вона має і ряд універсальних рис, зумовлених спільністю соціальної ситуації розвитку особистості в суспільстві, загальною структурою мотиваційної сфери особистості і професійного вибору у зв'язку з їх віковими особливостями.

Мотиви вибору професійної діяльності представників різних культур мають певні особливості. Дослідження особливостей мотивів вибору професії українських та іноземних студентів у контексті професійної спрямованості особистості було здійснено на базі Інституту педагогіки та психології Сумського державного педагогічного університету та Медичного інституту Сумського державного університету.

Для дослідження мотивації вибору професії студентів використовувались: методика К. Замфір у модифікації А. Реана, методика визначення основних мотивів вибору професії Є. Павлютенкова, методика вибору професії Р. Овчарової, методика діагностики соціально-психологічних установок особистості у мотиваційно-потребовій сфері О. Потьомкіної, методика вивчення факторів привабливості професії В. Ядова у модифікації Н. Кузьміної та А. Реана.

Узагальнивши отримані дані в ході проведеного емпіричного дослідження, можна констатувати, що серед мотивів вибору спеціальності студентами-іноземцями, перше місце займають особисті схильності – 29,2%, наступним мотивом за вагомістю є престиж професії – 23,3%, рівень заробітної плати – 17,4%, сприятливі можливості працевлаштуватися за професією – 16,3% та дещо менший відсоток отримує творчий характер обраної професії – 13,1%. Серед мотивів вибору спеціальності українськими студентами, перше місце займають сприятливі можливості працевлаштуватися за професією – 25,3%, творчий характер обраної професії – 23,4%, особисті схильності – 18,2%, рівень заробітної плати – 15,4% та престиж професії – 10,1%.

Висновки. Таким чином, професійна мотивація відіграє значну роль у становленні особистості як професіонала, адже від своєчасної її активізації на стадії здобуття професійної освіти у ВНЗ залежить успішність подальшої професійної ідентифікації та формування індивідуального стилю професійної діяльності.

Література

1. Білецька О. П. Мотиваційні фактори формування професійної спрямованості молоді / О. П. Білецька // Проблеми сучасної психології : Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої. – Вип. 2. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2008. – С. 27-35.
2. Вахромов О.Є. Психологічні концепції розвитку людини: теорія самоактуалізації [Текст] / О.Є. Вахромов. – М.: Міжнародна педагогічна академія, 2001. – 162 с.
3. Зеер Э.Ф. Профессиональное становление личности инженера - педагога / Э.Ф.Зеер. – Свердловск: Издательство Уральского университета, 1988. – 120 с.

4. Кряж І.В. Психологічні основи профконсультування та профвідбору : навчально-методичний посібник / І. В. Кряж. – Харків : Видавництво Харківського національного університету ім. В. М. Каразіна, 2001. – 57 с.

5. Маслоу А. Дальні межі людської психіки [Текст] / А. Маслоу. – СПб, 2003. – 432 с.

6. Психологический словарь / Под ред. В.П. Зинченко, Б. Г Мещерякова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Педагогика-Пресс, 1999. – 440 с.

7. Павлютенков Є.М. Формування мотивів вибору професії. – К.: Рад.школа, 1980. – 130 с.